

УДК 339.9
 JEL: F02; F40; O57
 DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-18-27>

РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В КРАЇНАХ АЗІЇ ТА ЄВРОПИ

©2023 **ВАРЛАМОВА М. Л., КВАСНИЦЬКА О. Г., ГЕГАМЯН Л. Р.**

УДК 339.9
 JEL: F02; F40; O57

Варламова М. Л., Квасницька О. Г., Гегамян Л. Р. Розвиток процесів регіональної економічної інтеграції в країнах Азії та Європи

Метою статті є проведення порівняльного аналізу основних економічних показників розвитку інтеграційних процесів у країнах Азії та Європи (на прикладі Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) та Європейського Союзу (ЄС)). У статті детально проаналізовано та розкрито основні особливості, ключові тенденції, а також спільні та відмінні риси, які визначають динаміку розвитку інтеграційних процесів у цих двох стратегічно важливих світових регіонах. Доведено існування впливу інтеграції на зовнішньоекономічні зв'язки країн – учасниць обох об'єднань, включно з різноманітними торговельними та інвестиційними аспектами. Висвітлено динаміку основних макроекономічних показників АСЕАН та ЄС, таких як загальний ВВП і ВВП на душу населення, а також виділено фактори та події, які мали суттєвий вплив на економічний розвиток обох регіонів протягом кількох останніх десятиліть. Розглянуто ключових торговельних партнерів обох об'єднань із зазначенням їх товарообороту та частки в загальній географічній структурі торгівлі. Здійснено аналіз товарного розподілу експортно-імпортних операцій АСЕАН та ЄС і виявлено основні сегменти їх торгівлі товарами. Зазначено, що впровадження інноваційних технологій та наукових досягнень є ключовими факторами, які сприяють конкурентоспроможності країн-учасниць у контексті глобальних економічних викликів. Наведено динаміку потоків прямих іноземних інвестицій, географічну структуру країн-донорів та основні сфери інвестування у країнах – учасницях угруповань. Виявлено зростаючу тенденцію до вкладення капіталу в такі важливі галузі, як освіта та навчання, виробництво електроніки та електрообладнання, біомедична та фармацевтична промисловість, інфраструктура та нерухомість, а також створення різноманітних проєктів у рамках боротьби зі зміною клімату та розвитку цифрової економіки.

Ключові слова: інтеграційні процеси, АСЕАН, ЄС, експорт та імпорт товарів, торговельні партнери, товарна структура торгівлі, прями іноземні інвестиції.

Рис.: 10. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 13.

Варламова Марія Леонідівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: m.varlamova@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7111-1136>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57193522218>

Квасницька Олександра Геннадіївна – студентка, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: kvasnytska.o@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2861-3274>

Гегамян Лусіне Радіківна – студентка, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: hehamian.l@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4391-3515>

UDC 339.9
 JEL: F02; F40; O57

Varlamova M. L., Kvasnytska O. H., Hehamian L. R. Development of Regional Economic Integration Processes in Asia and Europe

The aim of the article is to conduct a comparative analysis of the main economic indicators of the development of integration processes in the countries of Asia and Europe (on the example of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) and the European Union (EU)). The article analyzes in detail and discloses the main features, key trends, as well as common and distinctive features that determine the dynamics of the development of integration processes in these two strategically important world regions. The existence of the impact of integration on the foreign economic relations of the countries participating in both associations, including various trade and investment aspects, is proved. The dynamics of the main macroeconomic indicators of the ASEAN and the EU, such as total GDP and GDP per capita, are highlighted, as well as the factors and events that have had a significant impact on the economic development of both regions over the past few decades. The key trading partners of both associations are considered, indicating their commodity turnover and share in the overall geographical structure of trade. An analysis of the commodity distribution of export-import operations of the ASEAN and the EU has been carried out and the main segments of their trade in goods have been identified. It is noted that the introduction of innovative technologies and scientific achievements are key factors that contribute to the competitiveness of the participating countries in the context of global economic challenges. The dynamics of foreign direct investment flows, the geographical structure of donor countries and the main spheres of investment in the countries participating in the groupings are presented. A growing trend towards investing capital in such important industries as education and training, manufacturing of electronics and electrical equipment, biomedical and pharmaceutical industries, infrastructure and real estate, as well as the creation of various projects in the fight against climate change and the development of the digital economy has been identified.

Keywords: integration processes, ASEAN, EU, export and import of goods, trading partners, commodity structure of trade, foreign direct investment.

Fig.: 10. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 13.

Varlamova Mariia L. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: m.varlamova@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7111-1136>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57193522218>

У сучасному світі, де глобалізація стає невід'ємною частиною економічного, політичного та соціокультурного розвитку країн, вивчення інтеграційних процесів в окремих регіонах набуває особливого значення. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) та Європейський Союз (ЄС) яскраво виділяються серед інших інтеграційних об'єднань, оскільки посідають ключові позиції на міжнародній арені. Порівняння їх спільних і відмінних рис, а також інтеграційних стратегій та результатів взаємодії може допомогти в розумінні різноманітності підходів до глобальної співпраці та визначенні оптимальних шляхів подальшого розвитку міжнародних економічних відносин.

На фоні активного розвитку інтеграційних процесів у країнах Азії та Європи вчені зі всього світу все більше звертають увагу на взаємодію держав у різних об'єднаннях, порівнюючи їх підходи до співпраці та оцінюючи її результати. Зокрема, дослідженню економічної діяльності країн – учасниць АСЕАН присвячено праці Ю. Макогона, В. Герасимчука, С. Шергіна, Г. Локшина, Н. Городні, А. Берковського, С. Мухібата, А. Расджида, Кхунг Ву та інших. Вивченням впливу інтеграції на економіку країн, що входять до ЄС, займаються такі вчені, як А. Ващенко, В. Волкова, В. Гаврилов, А. Гірман, М. Гребенюк, А. Ковальчук, О. Пошедін, Д. Олдкрофт, М. Фельдштейн, Е. Джонс та інші. Проте в умовах динамічних змін у системі міжнародних економічних відносин питання розвитку інтеграційних процесів у цих регіонах світу є досить актуальним, а тому потребує подальшого вивчення та аналізу.

Метою статті є аналіз основних показників розвитку регіональних економічних інтеграційних процесів у країнах Азії та Європи (на прикладі АСЕАН та ЄС).

Аналіз інтеграційних процесів у різних регіонах світу є важливим у контексті розуміння глобальних тенденцій розвитку міжнародної економіки та взаємодії між різними країнами, оскільки дозволяє визначити взаємозалежності між економіками, переваги та виклики, що виникають внаслідок інтеграції, а також сприяє прогнозуванню можливих напрямків розвитку світової економічної системи.

Азія, найбільший у світі континент з великою кількістю різноманітних культур і економічних систем, виступає полем для інтенсивного розвитку інтеграційних угруповань. Серед них виділяються два найбільших об'єднання – Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС), що частково

включає країни Азії, та Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), які визначають основну динаміку розвитку регіону та мають значний вплив на геополітичні відносини між країнами-учасницями.

Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС) – це регіональний економічний форум, який був створений у 1989 р. з метою отримання максимальної вигоди від зростаючої взаємозалежності країн в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР). Об'єднання має на меті створити сприятливі умови для процвітання всіх народів регіону завдяки збалансованому, інклюзивному, сталому, інноваційному та безпечному зростанню, а також прискоренню регіональної економічної інтеграції. Члени організації, до яких належить 21 країна, спрямовують свої зусилля на збільшення обсягів взаємної торгівлі шляхом прискорення митних процедур на кордонах, поліпшення бізнес-клімату, а також узгодження правил і стандартів торгівлі в регіоні [1].

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) – це міжнародна політична, економічна та культурна регіональна організація, яка була створена у 1967 р. у м. Бангкок (Таїланд) шляхом підписання Індонезією, Малайзією, Філіппінами, Сінгапуром і Таїландом Декларації АСЕАН (Бангкокської декларації). З часом до угруповання приєдналися також Бруней (1984 р.), В'єтнам (1995 р.), Лаос і М'янма (1997 р.) і Камбоджа (1999 р.) [2]. Загалом до АСЕАН наразі входять 10 держав, чисельність населення яких складає близько 679 млн осіб, а загальна площа – 4,5 млн км² [3; 4].

Відповідно до Декларації АСЕАН основними цілями та завданнями Асоціації є [5]:

- ✦ прискорення економічного зростання, соціального та культурного розвитку в регіоні шляхом співпраці на засадах рівності та партнерства;
- ✦ сприяння регіональному миру і стабільності шляхом поваги до справедливості та верховенства права у відносинах між країнами регіону та дотримання принципів Статуту ООН;
- ✦ активна співпраця з питань, що становлять взаємний інтерес в економічній, соціальній, культурній, технічній та науковій сферах;
- ✦ взаємодопомога в освітній, професійній, технічній та адміністративній сферах;
- ✦ поглиблення співпраці з метою розвитку сільськогосподарства, промисловості та тор-

гівлі, включно з удосконаленням транспортних і комунікаційних мереж і проведенням досліджень у сфері міжнародної торгівлі товарами;

- ✦ сприяння вивченню проблем Південно-Східної Азії;
- ✦ підтримка тісної співпраці з іншими міжнародними та регіональними організаціями.

Протягом усього періоду існування в АСЕАН відбувалася велика кількість трансформацій, головною метою яких було розширення регіональної співпраці. Так, для подолання негативних наслідків Азійської валютно-фінансової кризи (1997–1998 рр.) у 1999 р. було створено модель АСЕАН+3 (Японія, Китай, Південна Корея). У 2005 р. до цієї ініціативи були додатково залучені Австралія, Індія та Нова Зеландія, що сприяло створенню серед 16 країн-учасниць зони вільної торгівлі у форматі Східноазійського саміту (АСЕАН+6). У 2011 р. до саміту долучились також Росія та США (АСЕАН+8), створивши умови для стратегічного діалогу та формування нової архітектури безпеки та інтеграції в АТР [6].

З 1967 р. загальний ВВП АСЕАН постійно зростає і за 55 років збільшився у понад 20 разів – із 161,5 млрд до 3,2 трлн дол. США, що вказує на стійкий економічний розвиток об'єднання (рис. 1) [7]. Темпи зростання ВВП були особливо вражаючими в період після Азійської валютно-фінансової кризи, коли багато країн-учасниць зробили значні зусилля для стабілізації своїх економік і повернення потоків іноземних інвестицій. Навіть попри виклики глобальної економічної кризи 2008 р. ВВП цього угруповання продовжував стабільно зростати із середньорічним темпом приросту 5,7% до 2019 р. [8]. Наразі серед окремих країн-учасниць найбільший показник ВВП має Індонезія (1,1 трлн дол. США), найменший – Бруней (13,2 млрд дол. США) [7].

Середній рівень ВВП на душу населення в АСЕАН також поступово збільшувався протягом 1967–2022 рр., хоч і з невеликими спадами в середині 1980-х рр. та після кризи 1997 р. (див. рис. 1) [7]. Загалом цей показник зріс із 1 567 до 12 569 дол. США, що свідчить про поступовий перехід країн-учасниць до більш високого рівня життя населення. Серед основних причин таких змін варто відзначити ефективні економічні реформи, а також суттєве зростання обсягів виробництва промислової продукції та послуг. Проте наразі неможливо охарактеризувати АСЕАН як групу однорідних за розвитком держав, оскільки зберігаються значні відмінності в їх політичних, економічних і соціальних системах. Так, у 2022 р. найвищий ВВП на душу населення мав Сінгапур – приблизно 62 592 дол. США, найнижчий показник у М'янмі – лише 1 134 дол. США.

Одним із ключових завдань, визначених при створенні АСЕАН, було сприяння розвитку торгівлі як усередині угруповання, так і з іншими країнами світу. За період 2013–2022 рр. обсяг зовнішньої торгівлі товарами АСЕАН зріс на 48,4% – з 3,1 до 4,5 трлн дол. США (рис. 2) [3]. Загалом, динаміка як експорту, так і імпорту цього об'єднання є нестабільною, проте має загальну тенденцію до зростання. Так, за досліджуваний період експорт товарів збільшився з 1,6 до 2,4 трлн дол. США, імпорт – з 1,5 до 2,2 трлн дол. США. Невеликі спади цих показників мали місце у 2016 та 2020 рр. Проте, незважаючи на певні коливання обсягів торгівлі, АСЕАН має позитивне сальдо торгового балансу, яке у 2022 р. збільшилось на 25,7 млрд дол. США (або на 15,9%) порівняно із 2021 р.

Серед окремих країн – учасниць АСЕАН яскраво виділяється Сінгапур – держава, яка займає лише 9 місце в об'єднанні за чисельністю населення (5,9 млн осіб), проте обсяг торгівлі якої складає майже тре-

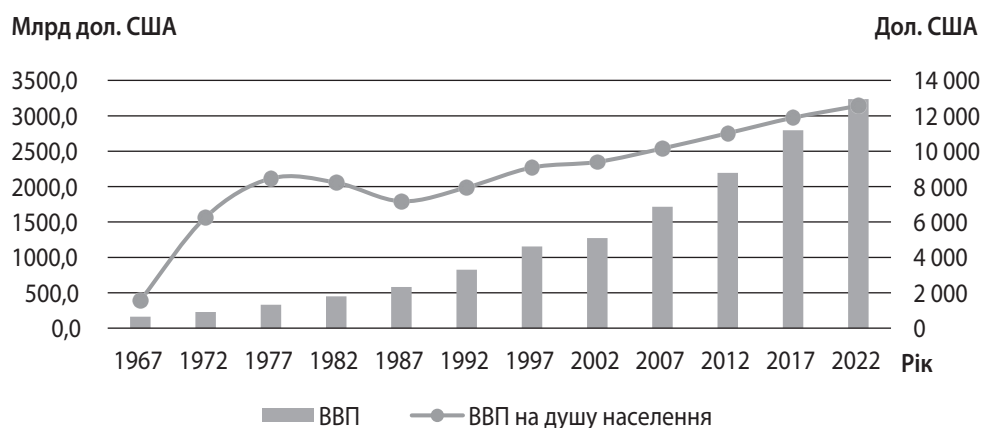

Рис. 1. Динаміка ВВП (ліва шкала, у млрд дол. США) та ВВП на душу населення (права шкала, дол. США) АСЕАН, 1967–2022 рр.

Джерело: складено авторами за даними [7].

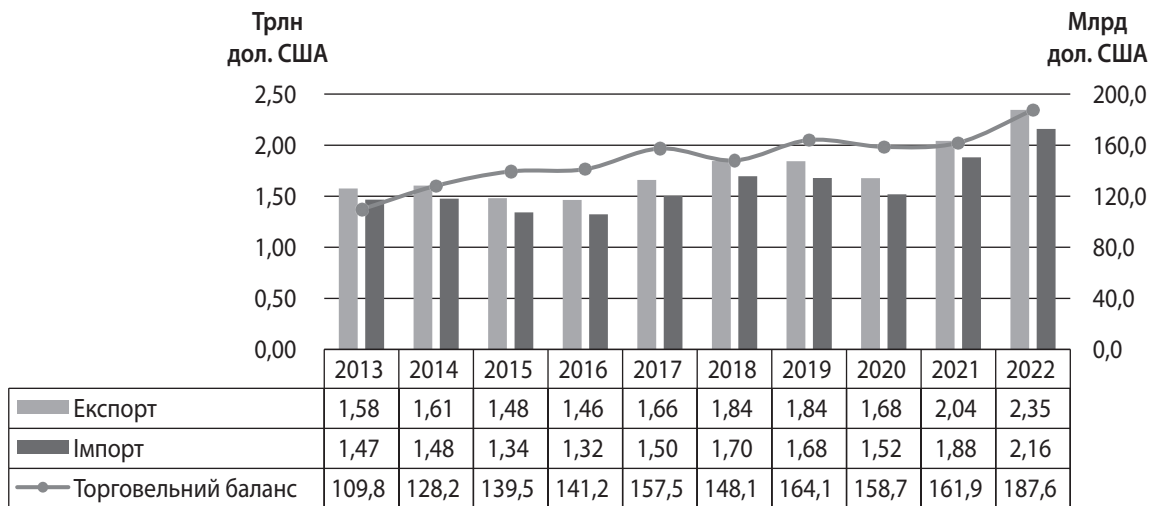

Рис. 2. Динаміка експорту та імпорту країн АСЕАН (ліва шкала, трлн дол. США), їх торговельний баланс (права шкала, млрд дол. США), 2013–2022 рр.

Джерело: складено авторами за даними [3].

тину зовнішньоторговельного обігу (ЗТО) усього регіону Південно-Східної Азії. Зокрема, у 2022 р. обсяг експорту Сінгапуру становив 870,8 млрд дол. США, імпорту – 701,6 млрд дол. США (табл. 1) [3]. До основних товарних груп, які країна експортувала у 2022 р., можна віднести компоненти електричних виробів (181,0 млрд дол. США), ядерні реактори (75,1 млрд дол. США) та мінеральне паливо (65,6 млрд дол. США) [4]. Також варто відзначити В'єтнам і Таїланд, частка яких у ЗТО регіону склала 16,7% та 14,3% відповідно [3]. Найменші показники ЗТО мали Камбоджа (55,8 млрд дол. США), Бруней (27,3 млрд дол. США), М'янма (27,1 млрд дол. США) та Лаос (16,9 млрд дол. США).

За даними UNCTAD, у 2022 р. майже чверть усього товарного експорту АСЕАН до інших країн світу становили компоненти електричних виробів (434,0 млрд дол. США), що свідчить про високу технологічність та інноваційний розвиток країн АСЕАН у цій галузі (рис. 3) [3]. Близько 16,6% (323,8 млрд дол. США) припадало на паливо, 10,8% (210,1 млрд дол. США) – на інші машини та транспортне обладнання. Незначну частку серед товарної структури експорту становили продукти харчування (10,2%) та хімічна продукція (8,8%).

Що стосується імпорту АСЕАН у 2022 р., то його структура містила ті ж товарні групи, що і структура експорту об'єднання, з невеликими відхиленнями в

Таблиця 1

Основні показники зовнішньої торгівлі товарами країн АСЕАН у 2022 р.

Країна	Експорт, млрд дол. США	Імпорт, млрд дол. США	Торговельний баланс, млрд дол. США	Зовнішньоторговельний обіг (ЗТО)		
				Млрд дол. США	Частка у світі, %	Частка у регіоні, %
Бруней	16,56	10,75	5,81	27,31	0,04	0,61
Камбоджа	25,50	30,28	-4,79	55,78	0,09	1,24
Індонезія	315,62	273,26	42,37	588,88	0,95	13,06
Лаос	8,31	8,56	-0,25	16,87	0,03	0,37
Малайзія	298,13	270,79	27,34	568,92	0,92	12,62
М'янма	12,26	14,78	-2,52	27,05	0,04	0,60
Філіппіни	97,45	152,22	-54,77	249,67	0,40	5,54
Сінгапур	870,81	701,63	169,18	1572,44	2,53	34,88
Таїланд	318,81	326,05	-7,24	644,86	1,04	14,30
В'єтнам	382,91	370,42	12,48	753,33	1,21	16,71
АСЕАН	2346,34	2158,75	187,60	4505,09	7,26	99,92

Джерело: складено авторами за даними [3].

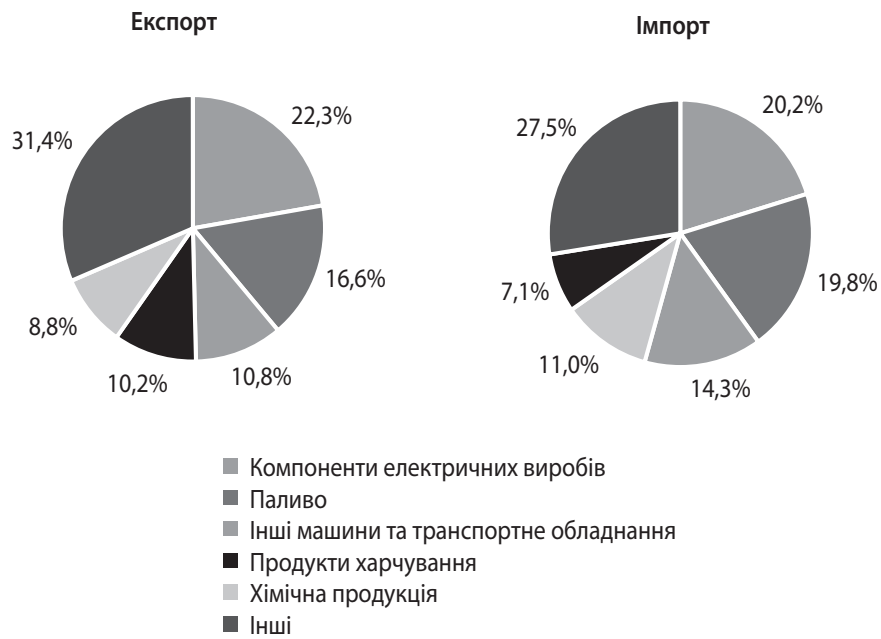

Рис. 3. Товарна структура зовнішньої торгівлі АСЕАН у 2022 р., %

Джерело: складено авторами за даними [3].

розмірах часток. Так, компоненти електричних виробів становили 20,2%, паливо – 19,8%, інші машини та транспортне обладнання – 14,3%, хімічна продукція – 11,0%, продукти харчування – 7,1%.

Майже п'ята частина загального експорту (444,0 млрд дол. США) та імпорту (403,9 млрд дол. США) товарів АСЕАН у 2022 р. припадає на внутрішню торгівлю між країнами – членами Асоціації [3]. Поза інтеграційним об'єднанням основними експортними напрямками є США (298,6 млрд дол. США), Китай (292,9 млрд дол. США) та Гонконг (130,9 млрд дол. США) (рис. 4).

Що стосується імпорту, то тут ключову роль відіграє Китай – більше 20% усіх товарів ввозиться до АСЕАН саме із цієї країни. Такі великі обсяги

торгівлі пояснюються як географічним положенням Китаю, так і його конкурентоспроможними цінами на продукцію. Вигідні торговельні угоди та ефективні маршрути перевезень роблять імпорт із цієї країни набагато вигіднішим порівняно з іншими партнерами. Загалом географічна структура торгових операцій Асоціації складається переважно із країн Азії, що свідчить про сильні торговельні зв'язки в регіоні.

АСЕАН залишається другим за розміром реципієнтом прямих іноземних інвестицій (ПІІ) серед регіонів, що розвиваються (після Китаю) [9]. Так, за даними UNCTAD, частка цього об'єднання у світовій структурі ПІІ зростає із 8% (120,3 млрд дол. США) у 2013 р. до 17% (222,3 млрд дол. США) у 2022 р. (рис. 5) [3]. Значне зростання цього показника відбулося у

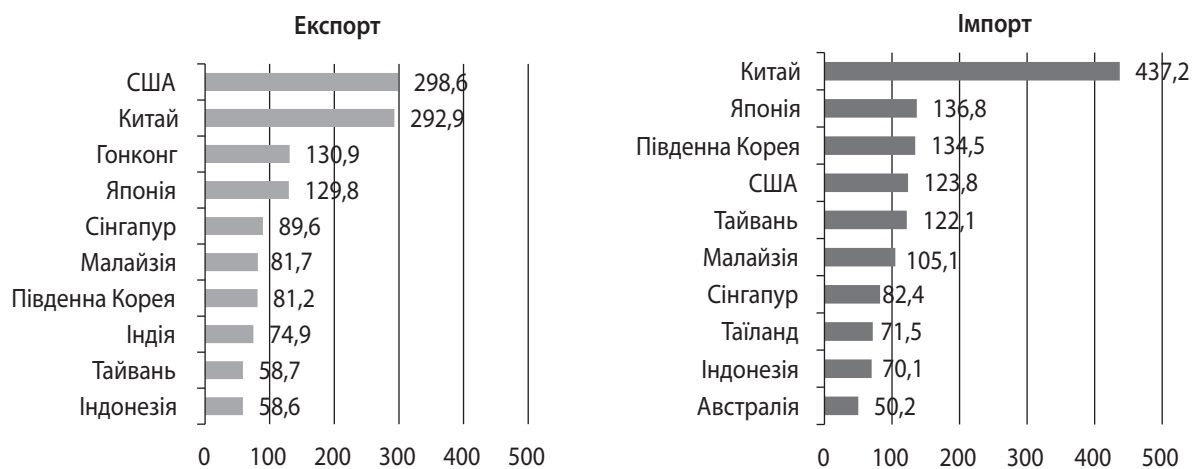

Рис. 4. Географічна структура торгових партнерів АСЕАН у 2022 р., млрд дол. США

Джерело: складено авторами за даними [3].

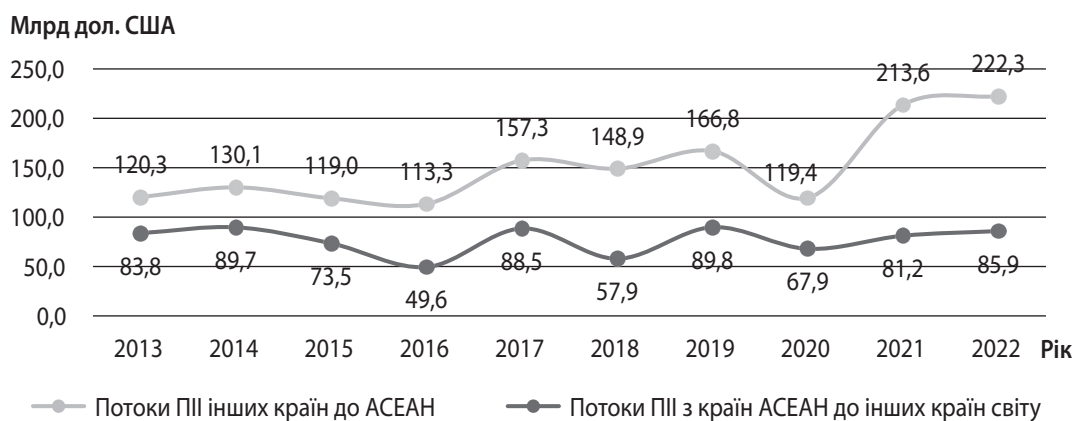

Рис. 5. Динаміка потоків ПІІ АСЕАН за 2013–2022 рр., млрд дол. США

Джерело: складено авторами за даними [3].

2021 р. – зі 119,4 до 213,6 млрд дол. США (на 78,9%). Як зазначається в Інвестиційному звіті АСЕАН за 2022 р., до основних факторів, що сприяли такому суттєвому приросту обсягів інвестицій, можна віднести [9]:

- ✦ збільшення капіталовкладень у різні сфери, у тому числі в обробну промисловість;
- ✦ створення корпоративних інвестиційних стратегій, спрямованих на розширення виробничих потужностей і відновлення ланцюгів постачання після пандемії;
- ✦ приплив значних обсягів інвестицій з ключових країн-донорів;
- ✦ інвестиції в різноманітні інфраструктурні проекти, включно зі сферою цифрової економіки.

Протягом останніх декількох років географічна структура країн – донорів прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до АСЕАН стала більш диверсифікованою. Лідером є Сполучені Штати Америки, які у 2021 р. вклали 40 млрд дол. США, значно збільшивши обсяги інвестицій у банківську та фінансову сфери, а також у біомедичну та фармацевтичну промисловість. ПІІ з Китаю зросли на 96%, до 14 млрд дол. США та були спрямовані на виробництво електромобілів, розвиток цифрової економіки, інфраструктури та нерухомості. Ще одним важливим донором інвестицій для АСЕАН є Японія, яка вкладає кошти переважно у виробництво електроніки та автомобілебудування (12 млрд дол. США) [9].

Також у 2021 р. на 12% зросла кількість так званих інвестиційних проектів «з нуля» (*greenfield investment projects*), причому найбільше коштів було спрямовано на розвиток нових підприємств у трьох галузях: виробництво електроніки та електрообладнання, енерго- та газопостачання, а також інформаційно-комунікаційні технології [9].

Розглядаючи обсяги ПІІ, що спрямовані з АСЕАН до інших країн світу, варто зазначити, що вони є дещо меншими, а їх динаміка – більш стабільною, по-

рівняно із потоками інвестицій до країн – учасниць угруповання. У 2022 р. інвестори з країн – учасниць АСЕАН вклали в закордонні підприємства близько 86 млрд дол. США (на 26,5% більше, ніж у 2020 р.), що свідчить про поступове відновлення кількості інвестиційних проектів після пандемії COVID-19.

У регіоні Європи інтеграційні процеси почали свій інтенсивний розвиток дещо раніше, ніж в Азії. Європа – один із найменших континентів земної кулі та третій за кількістю населення (448 млн осіб станом на 2023 р.) [10]. Цей регіон має найбільшу кількість високорозвинених країн, а також найпопулярніше та найдієвіше інтеграційне угруповання у світі – Європейський Союз (ЄС). Характеризуючи процеси регіональної економічної інтеграції, слід передусім зупинитися на Європейському Союзі. Європейський Союз (ЄС) – це об'єднання 27 держав на принципах свободи, демократії, верховенства закону, поваги до прав людини та головних свобод [11]. До країн-засновниць належать Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Федеративна Республіка Німеччина та Франція (так звана «європейська шістка»). ЄС є повноправним членом Організації Об'єднаних Націй (ООН), Світової організації торгівлі (СОТ), має представництва у «Великій сімці» та «Великій двадцятці» [12].

Історія європейської інтеграції розпочалася 9 травня 1950 року. З того часу було поступово створено ряд попередників сучасного ЄС, включно з Європейським співтовариством вугілля і сталі (ЄСВС), Європейським оборонним співтовариством (ЕОС), Європейським політичним співтовариством (ЕПС), Європейським співтовариством з атомної енергетики (Євратом) та Європейським економічним співтовариством (ЄЕС). Лише 7 лютого 1992 р. у Маастрихті (Нідерланди) було підписано остаточний Договір про Європейський Союз, який набув чинності 1 листопада 1993 р. [12].

Серед основних причин виникнення ЄС можна виділити такі:

- ✦ *мир і стабільність*: після Другої світової війни виникла необхідність забезпечення миру та стабільності в Європі. Створення ЄС сприяло зменшенню можливостей виникнення конфліктів;
- ✦ *економічна інтеграція*: ідея спільного ринку та економічної інтеграції між країнами була спрямована на зменшення торговельних бар'єрів, сприяння вільному обміну товарами та послугами, а також на спільний розвиток економіки регіону;
- ✦ *соціальна та культурна співпраця*: ЄС створювався, щоб сприяти взаєморозумінню та співпраці між різними культурами та національностями, розвиваючи спільну європейську ідентичність та цінності.

Протягом 1960–2022 рр. загальний ВВП ЄС зазвичай постійно зростав, окрім деяких випадків у 1985, 2000 та 2015 рр. (рис. 6). Даний показник збільшився з 127,7 млрд дол. США у 1960 р. до 19,7 трлн дол. США у 2022 р. Це зумовлено не тільки економічним розвитком, але й розширенням об'єднання, тобто приєднанням до нього інших країн. Варто зазначити, що наслідки світової фінансової кризи 2008 р. не вплинули на ВВП угруповання, а навпаки, його значення зросло на 1,5 трлн дол. США. Також, незважаючи на те, що у 2020 р. відбувся процес дезінтеграції (Велика Британія припинила своє членство в ЄС), загальний ВВП угруповання збільшився на 697,5 млрд дол. США. Проте вже у 2022 р. цей показник зменшився на 562,4 млрд дол. США. Лідерами серед окремих країн – учасниць угруповання залишаються Німеччина, Франція, Італія та Іспанія, ВВП яких коливався у 2022 р. від 1,4 до 4,1 трлн дол. США. Останні позиції за показником ВВП в ЄС займають Мальта, Кіпр, Естонія та Латвія (від 17,6 до

42,3 млрд дол. США). Частка ЄС у загальносвітовому ВВП у 2022 р. становила 16,7%.

З 1960 по 2022 рр. середній рівень ВВП на душу населення у ЄС зріс у 55 разів – із 672 до 37 150 дол. США (рис. 7). Слід звернути увагу, що сума ВВП на душу населення в країнах, які займають провідні позиції за цим показником, значно відрізняється від середнього значення в межах даного об'єднання. Так, у 2022 р. рейтинг очолили Люксембург та Ірландія – 128 481 та 101 803 дол. США відповідно. Їхні значення ВВП на душу населення перевищують середньоєвропейське у 3,5 та 2,7 разу відповідно. Високий показник ВВП на душу населення Люксембурга пояснюється комбінацією ефективного фінансового сектора, інновацій, міжнародної торгівлі та гарних умов для ведення бізнесу. Щодо Ірландії, то для неї характерний високий рівень ВВП на душу населення завдяки інформаційній та фармацевтичній промисловості, а також стабільності та прозорості уряду, що сприяють збільшенню довіри інвесторів та підприємців до країни. Що стосується країн із найменшим ВВП на душу населення в ЄС, то до них належать Болгарія, Румунія, Угорщина, Польща та Хорватія.

ЄС є одним із найбільших і найважливіших економічних блоків у світі. Частка торгівлі угруповання у загальносвітовій торгівлі становить близько 30%. Загальна динаміка зовнішньоторговельних операцій ЄС має тенденцію до зростання, хоча прослідковувались деякі спади у 2015–2016 рр., а також у 2020 р. Протягом 2013–2022 рр. обсяги експорту об'єднання збільшилися на 29,2% (або 1,7 трлн дол. США), а імпорту – на 42% (2,2 трлн дол. США). У 2022 р. торговельний баланс ЄС зменшився на –175 млрд дол. США, набувши від'ємного значення.

За даними UNCTAD, у 2022 р. найбільшу частку у структурі товарного експорту ЄС становили машини та транспортне обладнання (32,9%), що вказує на високорозвинений промисловий сектор в об'єднанні

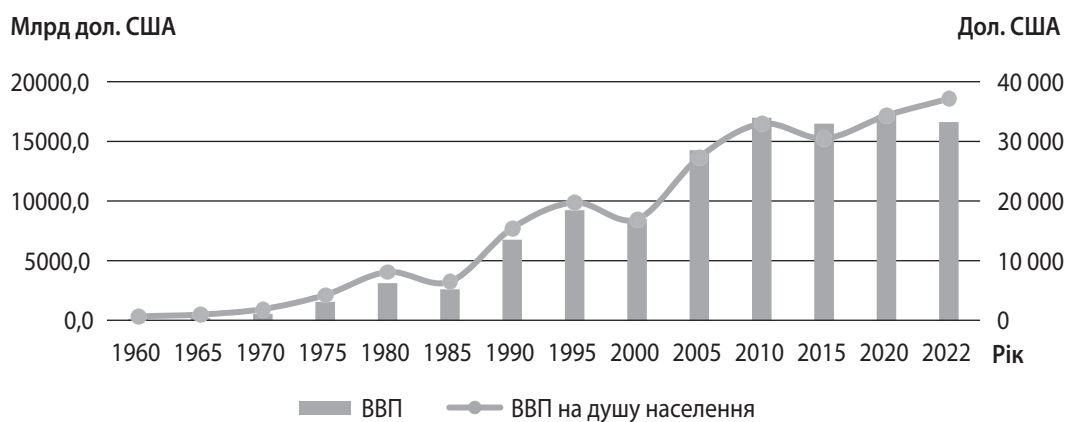

Рис. 6. Динаміка ВВП (ліва шкала, у млрд дол. США) та ВВП на душу населення (права шкала, дол. США) ЄС, 1960–2022 рр.

Джерело: складено авторами за даними [7].

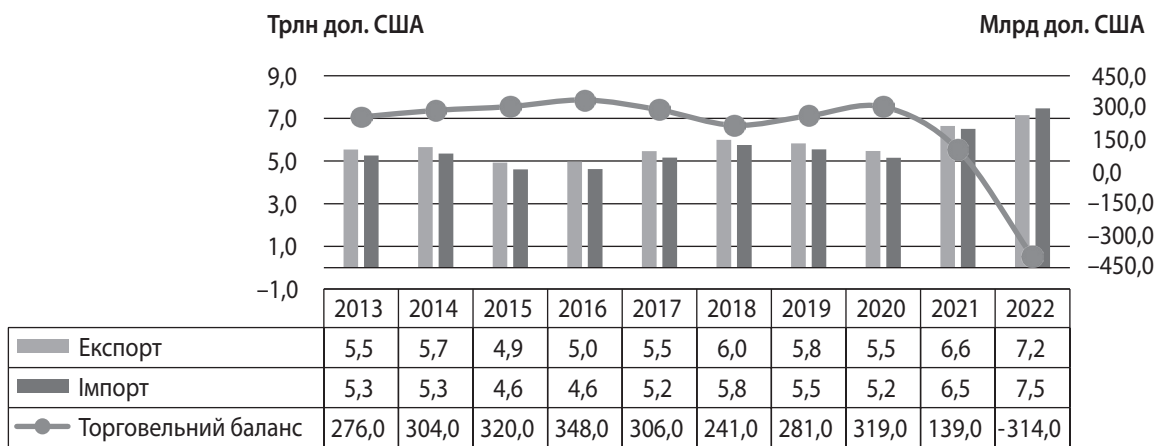

Рис. 7. Динаміка експорту та імпорту країн ЄС (ліва шкала, у трлн дол. США), їх торговельний баланс (права шкала, млрд дол. США), 2013–2022 рр.

Джерело: складено авторами за даними [7].

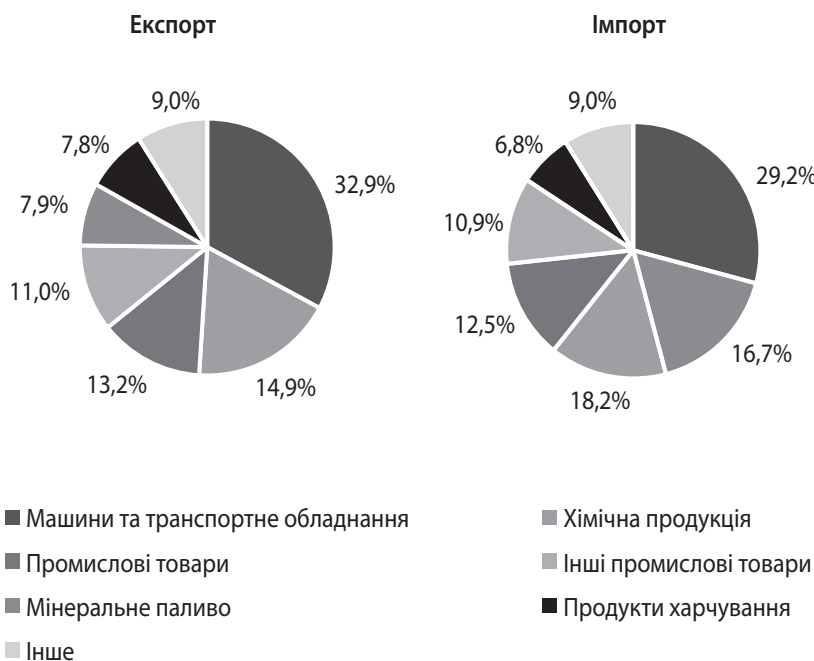

Рис. 8. Товарна структура зовнішньої торгівлі ЄС у 2022 р., %

Джерело: складено авторами за даними [3].

(рис. 8). Наступну сходинку з великим відривом займає хімічна продукція (18,2%), далі йдуть промислові товари (13,2%) та інші промислові вироби (11,0%). Незначні частки в товарній структурі експорту становлять мінеральне паливо (7,9%) та продукти харчування (7,8%).

У 2022 р. товарна структура імпорту ЄС включала ті ж самі види товарів, що й структура експорту, проте з різними відсотковими співвідношеннями. Таким чином, найбільшу частку товарного імпорту ЄС також займали машини та транспортне обладнання (29,2%). Близько 16,7% припадало на мінеральне паливо, 14,9% – на хімічну про-

дукцію, 12,5% – на промислові товари, 10,9% – на інші промислові вироби і 6,8% – на продукти харчування.

Згідно з рис. 9 основними торговими партнерами ЄС є держави, які до нього входять – тобто в угрупованні добре розвинена внутрішня торгівля. Частка експорту та імпорту ЄС на внутрішньому ринку становить 60,7% та 52,7% відповідно. За межами об'єднання ЄС має тісні торгові зв'язки з Китаєм, США та Великою Британією. У 2022 р. лідером як за обсягами експорту, так і за обсягами імпорту була Німеччина.

ЄС привертає значні обсяги інвестицій як із власних країн-учасниць, так і з інших частин світу. Інвестиції в ЄС спрямовані в різноманітні сектори та галузі економіки. Зокрема, об'єднання має амбітні

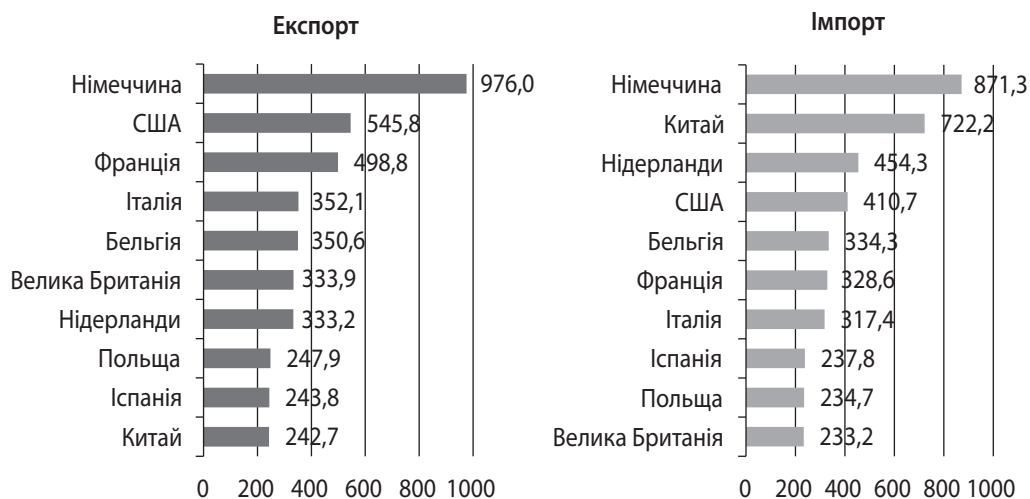

Рис. 9. Географічна структура торгових партнерів ЄС у 2022 р., млрд дол. США

Джерело: складено авторами за даними [3].

плани щодо інвестицій у боротьбу зі зміною клімату та захист навколишнього середовища на найближче десятиліття [13].

Згідно з даними, наведеними на рис. 10, спостерігаються постійні коливання потоків ПІІ як до ЄС, так і з нього. Найнижчі показники були зафіксовані у 2018 р.: тоді ПІІ до країн ЄС становили –76,8 млрд дол. США, а з країн ЄС – 147,4 млрд дол. США. Інвестиції в ЄС швидко відновилися у 2021 р., проте у 2022 р. знову стрімко зменшилися, ставши менше рівнів, що передували пандемії.

ЄС спрямовує інвестиції в широкий спектр сфер з метою сприяння сталому економічному зростанню, підтримки інновацій, створення нових робочих місць та розвитку конкурентоспроможності. Основними напрямками інвестицій в ЄС є:

- ✦ *інфраструктура* – інвестиції спрямовані на створення транспортних мереж, розвиток енергетики, телекомунікацій і водопостачання,

сприяють на поліпшення життя громадян і підтримку підприємств;

- ✦ *інновації та дослідження* – фінансування наукових досліджень, розвиток технологій та інновацій сприяють створенню нових продуктів та послуг і підтримці конкурентоспроможності європейських компаній;
- ✦ *малий і середній бізнес* – кошти спрямовуються на підтримку малих і середніх підприємств, які вважаються основою економічного зростання та створення робочих місць;
- ✦ *освіта та навчання* – інвестиції у сферу освіти забезпечують збільшення кваліфікованої робочої сили та сприяють розвитку інтелектуального потенціалу країн;
- ✦ *соціальна інфраструктура* – фінансування підприємств у галузях охорони здоров'я та соціальної підтримки має значний вплив на поліпшення якості життя населення;

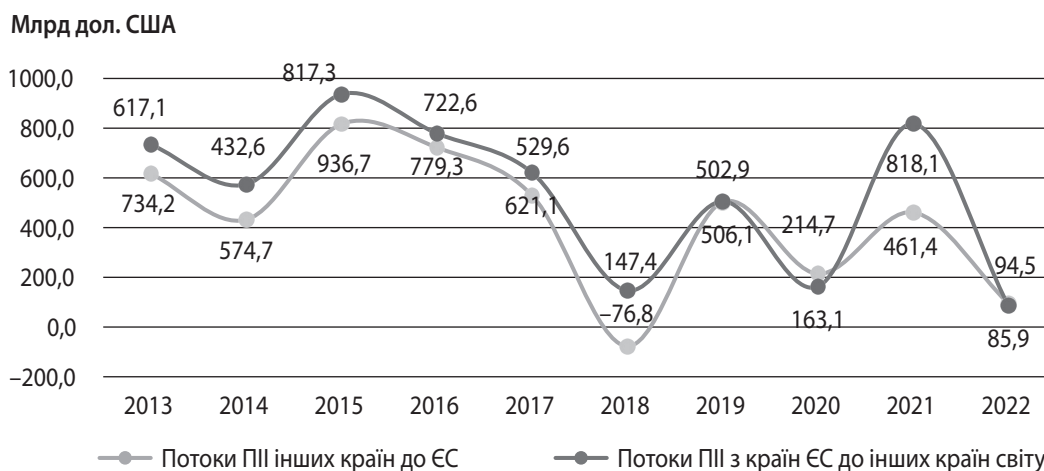

Рис. 10. Динаміка потоків ПІІ ЄС за 2013–2022 рр., млрд дол. США

Джерело: складено авторами за даними [7].

- ✦ *боротьба зі зміною клімату* – розвиток проєктів і технологій у цій сфері зменшує вплив людської діяльності на клімат і сприяє сталому розвитку.

ВИСНОВКИ

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) та Європейський Союз (ЄС) мають багато спільного щодо причин виникнення, а також цілей розвитку об'єднань. Обидва інтеграційні угруповання прагнуть пришвидшити своє економічне зростання та зберегти конкурентоспроможні позиції на світовому ринку. Проте, незважаючи на спільні риси, вони мають і певні відмінності. Так, одним із ключових принципів діяльності АСЕАН є невтручання у внутрішні справи країн – учасниць об'єднання. Таким чином, АСЕАН свідомо намагається уникнути створення сильної наднаціональної регіональної інституції на кшталт ЄС і зберегти політичну, економічну та соціальну ідентичність кожної країни.

Порівняно з АСЕАН Європейський Союз є набагато більш сильним і впливовим учасником міжнародних економічних відносин. Зокрема, завдяки високому рівню торговельної інтеграції між країнами – учасницями ЄС створює сприятливі умови для вільного руху товарів і послуг. Спільна валютна політика та впровадження євро в багатьох країнах є ще однією важливою рисою, яка визначає єдність і стійкість європейського економічного простору.

Натомість однією із сильних сторін АСЕАН є величезний споживчий ринок, який виступає каталізатором економічного зростання Асоціації. Така численна кількість населення дозволяє не тільки забезпечити високий попит на товари та послуги внутрішнього виробництва, але й створює привабливе середовище для залучення зовнішніх інвесторів. Крім того, регіональна інтеграція в межах АСЕАН покликана полегшити взаємні торговельні та інвестиційні потоки між країнами-членами, сприяючи сталому розвитку та розширенню можливостей для співпраці в різних секторах економіки. Також слід підкреслити величезний потенціал розвитку в контексті розширення АСЕАН, зважаючи на угоди АСЕАН+3 та АСЕАН+6.

Аналіз взаємодії окремих країн-учасниць, що входять до інтеграційних угруповань, а також вивчення впливу інтеграційних процесів у різних світових регіонах є перспективними напрямками майбутніх досліджень. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. About APEC. Official website of Asia-Pacific Economic Cooperation. URL: <https://www.apec.org/about-us/about-apec>
2. About us. Official website of Association of Southeast Asian Nations. URL: <https://asean.org/about-us/>

3. United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>
4. ASEANStats Database. URL: <https://data.aseanstats.org>
5. What We Do. Official website of Association of Southeast Asian Nations. URL: <https://asean.org/what-we-do>
6. Асоціація держав Південно-Східної Азії. URL: https://vue.gov.ua/Асоціація_держав_Південно-Східної_Азії
7. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/home>
8. Investing in ASEAN 2023. URL: <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/12/investment-report-2023.pdf>
9. ASEAN Investment Report 2022. Pandemic Recovery and Investment Facilitation. Jakarta: ASEAN Secretariat. October 2022. 266 p. URL: <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/10/AIR2022-Web-Online-Final-211022.pdf>
10. Population on 1 January / Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TPS00001/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=6ef61f16-dadc-42b1-a6ce-3dddfa4727e8>
11. Концепт «Європа»: навч. посіб. / Ващенко А. В., Гаврилов В. М., Дятлов В. О. та ін. Чернівці: Десна Поліграф, 2018. 296 с.
12. Європейський Союз. URL: <https://msmb.org.ua/bibliuresursi/bibliografiya/istorichni-podii/yevropeyskiy-soyuz/>
13. European Investment Bank Investment Report 2021/2022. Key findings. Recovery as a springboard for change. URL: https://www.eib.org/attachments/publications/economic_investment_report_2021_2022_key_findings_en.pdf

REFERENCES

- "ASEAN Investment Report 2022. Pandemic Recovery and Investment Facilitation". Jakarta: ASEAN Secretariat. October 2022. <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/10/AIR2022-Web-Online-Final-211022.pdf>
- "Asotsiatsiia derzhav Pivdenno-Skhidnoi Azii" [Association of Southeast Asian Nations]. https://vue.gov.ua/Асоціація_держав_Південно-Східної_Азії
- About APEC. Official website of Asia-Pacific Economic Cooperation. <https://www.apec.org/about-us/about-apec>
- About us. Official website of Association of Southeast Asian Nations. <https://asean.org/about-us/>
- ASEANStats Database. <https://data.aseanstats.org>
- "European Investment Bank Investment Report 2021/2022. Key findings. Recovery as a springboard for change". https://www.eib.org/attachments/publications/economic_investment_report_2021_2022_key_findings_en.pdf
- "Investing in ASEAN 2023". <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/12/investment-report-2023.pdf>
- "Population on 1 January". Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TPS00001/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=6ef61f16-dadc-42b1-a6ce-3dddfa4727e8>
- The World Bank. <https://www.worldbank.org/en/home>
- United Nations Conference on Trade and Development. <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>
- Vashchenko, A. V. et al. *Kontsept «Yevropa»* [The Concept of "Europe"]. Chernihiv: Desna Polihraf, 2018.
- What We Do. Official website of Association of Southeast Asian Nations. <https://asean.org/what-we-do>
- "Yevropeyskiy Soiuz" [European Union]. <https://msmb.org.ua/bibliuresursi/bibliografiya/istorichni-podii/yevropeyskiy-soyuz/>